

VANHEMPIEN KOULUTUSTAUSTAN JA LUKUHARRASTUKSEN KORRELAATIO
LUKIOLAISNUORTEN OIKEINKIRJOITUKSESSA

Suomen kielen
kandidaatintutkielma
Oulun yliopisto
11.1.2019

Jenni Maalismaa

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
2. TEORIATAUSTA	3
2.1. Tutkimus osana sosiolingvistiikkaa	3
2.2. Aiempi tutkimus	4
2.3. Aineisto ja sen käsittely	5
3. ANALYYSI	8
3.1. Virheiden tyypit	8
3.2. Kirjojen määrä kotona	10
3.3. Koulutustausta ja ammatti	12
3.4. Kirjastokäynnit	14
3.5. Yhteenvetoa	14
4. PÄÄTÄNTÖ	17
LÄHTEET	
LIITTEET	

1. JOHDANTO

Tutkin kandidaatintutkielmassani, onko vanhempien koulutustaustalla ja lukuharrastuksella merkitystä lukiolaisnuorten oikeinkirjoitustaitoihin. Olen teettänyt lukiolaisilla oikeinkirjoitustehtävän, jossa pyysin heitä lisäämään tarvittavat pilkut valmiisiin lauseisiin. Tämän lisäksi vertailen oppilaiden tuloksia heidän kotinsa kirjamäärään, vanhempiensa koulutustaustaan ja ammattiin sekä kirjastossa käynnin aktiivisuuteen. Tarkoitukseni on tuoda kielellisen tutkimuksen näkökulmaa yhteiskuntaluokkakeskusteluun. Luokkataustaa lähestyn vanhempien ammattien kautta.

Jani Erolan toimittamassa *Luokaton Suomi?* -teoksessa pureudutaan yhteiskuntaluokkiin ja niiden rooliin suomalaisessa yhteiskunnassa. Johdantopuheessaan Erola toteaa, että yhteiskunnallisessa keskustelussa törmää usein väitteeseen, jonka mukaan Suomi ei ole luokkayhteiskunta. Jatkona hän esittelee yhteiskuntaluokkiin kohdistuneen kiinnostuksen laantumista Itä-Euroopan kommunististen järjestelmien romahtamisen jälkeen. (Erola 2010: 19.) Tutkimusta aiheesta on ollut, mutta sen yhteiskunnallinen vaikutus on jäänyt vähäiseksi. Eriarvoisuudesta on keskusteltu, mutta yhteiskuntaluokkanäkökulma on puuttunut. (Erola 2010: 20.)

– ei siksi, että luokkien merkitys olisi havaittu mitättömäksi, vaan pikemminkin siksi, että aihe on koettu araksi ja vaikeaksi. – – Uskallan kuitenkin väittää, että missään muussa eurooppalaisessa yhteiskunnassa – myöskään muissa Pohjoismaissa – yhteiskuntaluokkien yhteiskunnallista merkitystä ei ole ohitettu yhtä yksituumaisella olankohautuksella kuin viime vuosikymmenen ajan Suomessa. (Erola 2010: 20.)

Pierre Bourdieu (1986) selittää yhteiskuntamme epätasa-arvoisia mahdollisuuksia pääomateoriallaan. Pääoman hän jakaa kolmeen osaan: ekonomiseen pääomaan (*economic capital*), kulttuuriseen pääomaan (*cultural capital*) ja sosiaaliseen pääomaan (*social capital*). Tutkimukseni kannalta teoriasta tekee mielenkiintoisen kulttuurinen pääoma, joka on mahdollista nähdä selittäväenä tekijänä epätasa-arvoisten opintotulosten taustalla, sillä se tuo esille eri luokkataustojen tarjoamien kulttuuristen mahdollisuuksien erot. (Bourdieu 1986: 105–106.)

Tutkimukseni tutkimuskysymyksiä ovat

- Miten lukiolaisten oikeinkirjoitustaidot korreloivat vanhempien lukuharrastuksen ja koulutustaustan kanssa?
- Kuinka paljon kodin kirjamäärä ja vanhempien kirjastossa käynnin aktiivisuus parantaa lasten kielellisiä valmiuksia?

Esimerkiksi Bourdieun (1986) pääomateorian perusteella taustaoletukseni on, että oppilaiden vanhempien tausta vaikuttaa oikeinkirjoitustaitoihin. Seuraavassa luvussa esittelen muita aikaisempia teorioita ja tutkimuksia, joita olen myös hyödyntänyt omassa tutkimuksessani.

2. TEORIATAUSTA

2.1. Tutkimus osana sosiolingvistiikkaa

Sosiolingvistiikka on kielitieteen tutkimusala, jonka tutkimusaloja ovat muun muassa kielisosiologinen, kielen variaation, kielipolitiikan ja etnometodologinen tutkimus (Figueroa 1994: 2). Karkeasti ottaen sosiolingvistiikka on tutkimusta kielestä ja yhteiskunnasta. Tarkemmin sanottuna siinä pyritään löytämään systemaattinen yhteys kielen rakenteen ja yhteiskunnan rakenteen välillä. Mikäli mahdollista, välillisten syy-seuraus-suhteiden näkeminen on myös toivottavaa. (Bright 1966: 11.) Sosiolingvistiikan aloista tutkimukseni edustaa kielisosiologiaa.

Sosiologian näkökulman tutkimukseen tuo Bourdieun kulttuurisen pääoman teoria, joka on yksi Bourdieun (1986) pääomateorian kolmesta osasta, kuten johdannossa on selitetty. Jaottelun mukaan ekonominen pääoma (*economic capital*) on välittömästi muutettavissa rahaksi ja voi esiintyä esimerkiksi omistusten ja oikeuksien muodossa. Kulttuurinen pääoma (*cultural capital*) on joidenkin säännönlaisuuksien kautta mahdollista muuttaa rahaksi ja voi ilmetä esimerkiksi tiedollisina valmiuksina (*educational qualifications*). Sosiaalinen pääoma (*social capital*), eli sosiaalinen status ja sen mukanaan tuomat velvollisuudet, on myös jossain määrin mahdollista muuttaa rahaksi esimerkiksi tittelin kautta. (Bourdieu 1986: 105–106.) Tutkimukseni kannalta erittäin mielenkiintoinen osa teoriasta on kulttuurisen pääoman määritelmä. Sen Bourdieu (1986) kertoo esiintyvän kolmessa muodossa: ruumiillistuneessa muodossa (*embodied state*) kuten pysyvät luonteenpiirteet; aineellistuneessa muodossa (*objectified state*), joihin lukeutuvat muun muassa kirjat, soitimet ja koneet; vakiintuneessa muodossa (*institutionalized state*) kuten edellämainitut tiedolliset valmiudet. (Bourdieu 1986: 106.)

2.2. Aiempi tutkimus

Vanhempien taustan merkitystä nuorten kieleen on Suomessa aikaisemmin vertaillut muun muassa Erika Ryhänen pro gradu -tutkielmassaan (Ryhänen 2011). Tutkimuksessa on eritelty kahdeksaluokkalaisten mielipidekirjoituksissa käyttämää kieltä adjektiivien ja verbien monipuolisuutta luokitellen. Teoreettisena taustana tutkielmassa on

hyödynnetty Basil Bernsteinin (1971) kielikooditeoriaa rajallisesta (*restricted code*) ja laaja-alaisesta (*elaborated code*) kielen koodista. Bernsteinin mukaan alemmat sosiaali-
luokat ovat taipuvaisempia käyttämään rakenteellisesti ja syntaktisesti yksinkertaisempaa
kieltä. Ylemmät luokat puolestaan käyttäisivät monimuotoisempaa sanastoa sekä abstrak-
timpia ilmaisuja ja kielentäisivät yksilöllisiä kokemuksiaan enemmän. (Ryhänen 2011:
77.)

Jenni Lauri on pro gradu -tutkielmassaan vertaillut ammattikoululaisten ja lukiolaisten
yhdyssanaosaamista osittaissanelutestillä. Tuloksissaan hän toteaa, että ammattikoulu-
laisten oikeinkirjoitus on poikennut norminmukaisuudesta lukiolaisia enemmän. Ammat-
tikoululaisilla yhdyssanojen oikeinkirjoitusprosentti on hänen aineistossaan 48,1 %, kun
taas lukiolaisten 70,2 %. Sen sijaan sukupuolten välillä ero ei ole aikaisempien tutkimus-
ten perusteella odotusten kaltainen, sillä tytöt ovat kirjoittaneet yhdyssanoista 67,3 % oi-
kein ja pojat 56,2 %. (Lauri 2018: 77–78.)

Pilkutuksen lisäksi juuri yhdyssanat olisivat voineet valikoitua tutkittavaksi kielenpiir-
teeksi, mutta Laurin (2018) lisäksi aihetta on kuitenkin tutkittu jo melko runsaasti (esim.
Lauri 2018; Eerola 2010; Karjalainen 2008). Myös muissa aikaisemmissa tutkimuksissa
aineistontuottajien tausta on otettu huomioon. Selkeimmin se korostuu Laurin tutkiel-
massa, sillä kyseessä on suora lukiolaisten ja ammattikoululaisten vertailu (Lauri 2018:
1). Abiturienttien yhdyssanaosaamista tutkinut Eerola on listannut tutkimuksensa päätän-
töön erilaisia näkemyksiä yhdyssanavirheiden syntymisen syihin. Niissä oppilaiden taus-
taa ei kuitenkaan sen enempää huomioida, vaan kritiikki painottuu äidinkielen opetukseen
sekä vieraiden kielten vaikutukseen. (Eerola 2010: 58–62.) Karjalainen on käyttänyt mer-
konomien itsearviointeja aineistonaan. Tutkimuksensa alussa hän kertoo, kuinka on opet-
tajana toimiessaan huomannut heikosti menestyneiden oppilaiden keskuudessa yhdyssa-
navirheillä ja lukemattomuudella kehuskelua (Karjalainen 2008: 1).

Sikora (2018) on vertaillut kansainväliseen aikuistutkimuksen (PIAAC) tulosten pohjalta
31 eri maassa asuvien 25–65-vuotiaiden kyselyyn osallistuneiden luku- ja laskutaitoa
sekä IT-taitoja (Sikora 2018: 4). Näiden osa-alueiden lisäksi osallistujia pyydettiin arvi-
oimaan lapsuudenkotinsa kirjamäärää heidän ollessaan 16 vuotta (Sikora 2018: 5). Tu-
loksien ensimmäisenä huomiona todetaan kotikirjastojen vaihtelevan suuresti maiden vä-
lillä. Kärkipaikkaa pitää Viro, jossa kotikirjaston kooksi on arvioitu keskimäärin 218

teosta. Ruotsi ja Norja seuraavat lähellä perässä noin 210 kirjan määrällä. Suomen vastaavaksi tulokseksi on saatu 162. Skaalan toiseen äärilaitaan sijoittuu Turkki 27 kirjalla. (Sikora 2018: 6.)

Kun lapsuudenkodin kirjamäärää verrataan PIAAC-tutkimuksen osaamistuloksiin, on selkeästi nähtävissä, että kirjojen parissa kasvamisella on vaikutusta mitattuihin ”elämätaitoihin”. Kaikista suurin hyöty kotikirjaston koosta erottuu 0–80 kirjan vaihteluvälillä. Noin 80 kirjan kirjahylly nostaa lukutaidon keskivertotasolle. (Sikora 2018: 6–7.) Kaiken kaikkiaan suuremmalla kotikirjastolla on suora positiivinen vaikutus sekä aikuisuuden ammatillisiin saavutuksiin että PIAAC-tutkimuksen mittaamiin osa-alueisiin luku-, lasku- ja ongelmanratkaisutaidoissa (Sikora 2018: 8). Nämä tulokset ovat hyvin samankaltaisia omien tutkimustulosteni kanssa. Kirjojen määrän ja oikeinkirjoitusosaamisen vertailusta kerron lisää luvussa 3.2.

2.3. Aineisto ja sen käsittely

Tutkimuksen informantteina minulla on 17 nuorta, joista yksi suorittaa kaksoistutkintoa ja muut ovat lukio-opiskelijoita. Oppilaista poikia on 11 ja tyttöjä 6. Olen teettänyt opiskelijoilla tehtävämönisteen pilkutuksesta (ks. liite 1). Tehtävämönisteessä on 20 virkettä, joista osa norminmukaisesti vaatii pilkun, osa ei, ja joissain kohdin pilkun käyttö on mahdollista. Käsiteltyinä tapauksina ovat muun muassa kahden päälauseen yhdistelmät, kahden sivulauseen yhdistelmät, kiilalause, epäsuora kysymys, *kuin*-tapaukset ja lauseenvas-tike. Oppilailla teetetyt tehtävämönisteen lisäksi olen kerännyt taustatietoja heidän vanhemmiltaan kyselylomakkeella (ks. liite 2). Tutkimuksessani vertaan näitä vastauksia keskenään nähdäkseni korreloivatko ne.

Aineistonkeruuta voidaan kyseenalaistaa sillä, että sitä ei ole tehty peruskoulussa, jossa koko yhteiskunnallinen kirjo on edustettuna. Halusin kuitenkin rajata informanttini lukioikäisiin, sillä tällä tavoin tutkimukseni erottautuu Ryhäsen (2011) kahdeksasluokkalaisten tehdystä tutkimuksesta. Lisäksi minua kiinnostaa, vaikuttavatko vanhempien koulutustaustat lasten valitsemiin koulutuspolkuihin. Lukion ollessa oppivelvollisuutta täydentävä koulutus oppilaat ovat sinne päätyessään tehneet jo omia valintojaan.

Vanhemmille lähetetyssä taustatietolomakkeessa olen kysynyt heidän koulutustaustaansa ja nykyistä ammattia, mitä ja kuinka paljon lehtiä heidän kotitalouteensa tilataan, sekä kuinka paljon vanhemmat lukevat kirjoja (ks. liite 2). En päätenyt kysymään kotitalouden tuloja, mikä yleisesti ottaen olisi sosioekonomisen taustan selvittämiseksi erittäin oleellinen kysymys, koska pelkäsin sen rajoittavan vastauksia liikaa. Toisaalta Laura Kolbe toteaa, että tulojen vaikutus koulutusvalintoihin on Suomessa toissijaista, sillä yksityiset koulut lähes loistavat poissaolollaan (Järvinen & Kolbe 2007: 70).

Tutkimuksen 17 informanttia on jaettu koodeihin kahden seikan perusteella. Sukupuoli määrittää koodin alussa olevan kirjaimen, P=poika, T=tyttö. Kirjainta seuraava luku osoittaa oppilaiden virheiden mukaan järjestettyä juoksevaa numerointia. Kooditus on havainnollistettu seuraavassa taulukossa (ks. taulukko 1).

TAULUKKO 1. Informantit ja virheiden määrä.

Informantin koodi	Virheiden määrä
P17	15
P16	12
P15	11
P14	10
P13	10
P12	10
T11	9
T10	9
P9	9
P8	8
T7	7
P6	7
T5	6
T4	5
P3	4
T2	4
P1	3

Analyysissa olen taulukoinut tuloksia vertaamalla virheiden määrää oppilaiden kotikirjaston kokoon, vanhempien koulutustaustaan ja kirjastossa käymisen tiheyteen. Taulukko

2 kokoa käyttämäni tulosten ryhmittelyperiaatteet. Kirjojen määrän arviointiin vanhemmat ovat vastanneet neljästä vaihtoehdosta joko 0–50, 50–100, 100–500 tai 500–1 000. Kukaan vastaajista ei valinnut vaihtoehtoa >1 000. Taulukoinnin yksinkertaistamiseksi olen antanut vaihtoehdoille arvot yhdestä neljään. Pienintä vaihtoehtoa vastaa numero 1, suurinta numero 4. Koulutustasoa kartoittavat vastausvaihtoehdot ovat saaneet samankaltaisen pisteytyksen. Koska kukaan vastaajista ei ilmoittanut ylimmäksi koulutusasteekseen peruskoulua, neliportaisen hajonnan muodostavat molempien vanhempien lukio- tai ammattikoulutus, toisen vanhemman lukio- tai ammattikoulutus ja toisen alempi korkeakoulututkinto, toisen alempi ja toisen ylempi korkeakoulututkinto ja molempien ylempi korkeakoulututkinto. Kirjastokäynnit on jaettu vaihtoehtoihin 'harvemmin tai ei koskaan', 'kerran vuodessa', '3–5 kertaa vuodessa' ja 'kerran kuukaudessa tai useammin'. Kukaan vastanneista ei ilmoittanut käyvänsä kirjastossa joka viikko tai useammin.

TAULUKKO 2. Tutkimustulosten ryhmittelyperiaatteet.

Pisteytys	Kirjojen määrä	Koulutustaso	Kirjastokäynnit
1	0–50	Lukio tai ammatillinen koulutus	Harvemmin tai ei koskaan
2	50–100	Lukio tai ammatillinen koulutus ja alempi korkeakoulututkinto	Kerran vuodessa
3	100–500	Alempi ja ylempi korkeakoulututkinto	3–5 kertaa vuodessa
4	500–1 000	Ylempi korkeakoulututkinto	Kerran kuukaudessa tai useammin

3. ANALYYSI

3.1. Virheiden tyypit

Tehtävämonisteen yleisimmät lausetyypit ovat kahden päälauseen yhdistelmä sekä lauseenvastikevirkkeet, sillä oletin näiden tuottavan hankaluuksia. Suurin osa virheistä pilkkutehtävissä johtuu siitä, että norminmukainen pilkku on jätetty laittamatta paikalleen. Kahden päälauseen rakenne kuitenkin aiheuttaa vastauksissa odotettua suurempaa päänvaivaa. Pilkku puuttuu jopa 30 kahden päälauseen yhdistelmätapauksessa, jotka esiintyvät seuraavissa virkkeissä:

2. Pojat pelaavat lautapelejä, ja se saa heidät iloisiksi.

12. Syksyllä kadut kylpevät lehtien väriloistossa, ja talvella maa saa valkean lumipeitteen.

13. Aika kuluu, ja kellon viisarit tikittävät.

Toiseksi eniten virheitä esiintyy alla näkyvissä virkkeissä 5 ja 6, jotka yhdistelevät kysyvää sivulausetta ja joko alisteista tai rinnasteista sivulausetta. Lisäksi neljä opiskelijaa on käyttänyt virkkeen 6 lopussa kysymysmerkkiä pisteen sijaan. Tämä voi myös johtua tehtävänannon muotoilusta, sillä kysymysmerkki mainittiin siinä, vaikka sitä ei tarvittu yhteenkään kohtaan toisin kuin seuralaisiaan pistettä ja pilkkua.

5. On mielenkiintoista, miten lapset vanhenevat, vaikka itse tuntee olonsa aina yhtä nuoreksi.

6. Mietin usein, onko taivasta olemassa ja mikä on elämän tarkoitus.

Raija Lehtinen (2008) arvioi Kielikellon artikkelissaan englannin kielen mallin vaikuttavan suomen pilkkutukseen. Esimerkkinä hän pohtii päähän pinttyneitä ajatuksia suomen pilkkusääntöjen perustumisesta tiettyjen sanojen edellä esiintymiseen. Tähän liittyen hän kummastelee sitä, kuinka *ja*-sanan edelle ei juuri uskalleta pilkkua kirjoittaa, kun taas *että*-sanan eteen se tuntuu aina tarpeelliselta, vaikka esimerkiksi *sekä*-konjunktioiden

kanssa rinnastettaessa pilkkua ei tarvita. Ratkaisuksi Lehtinen esittää kouluopetuksessa lauseenjäsennyksen korostusta, sillä sivulauseiden pilkutus luonnistuisi virheittä, kun vain muistettaisiin suomen kolme sivulauseityyppiä: konjunktio-, relatiivilauseet sekä epäsuorasti kysyvät sivulauseet. (Lehtinen 2008.)

Eräs mielenkiintoinen vastauksista havaittavissa oleva ilmiö nousee esiin ylimääräisten pilkkujen yhteydessä. Liikaa pilkkuja on merkitty eniten lauseenvastikkeiden yhteyteen: virheitä esiintyy 14 kohdassa. Virheen mahdollisuudet löytyvät virkkeistä 3, 9 ja 20.

3. Käytyään kaupassa Maija valmistaa ruoan ja pesee pyykit.

9. Tullessani huoneeseen tuntui siltä(,) kuin olisin ollut siellä aiemminkin.

20. Artistit saavat paljon kohua aikaan jäädessään määrittelemättömälle tauolle.

Seuraavaksi eniten virheitä esiintyy melko paljon *kuin*-lauseen (ks. virkkeet 7 ja 8), rinnasteisten sivulauseiden (ks. virkkeet 6 ja 11), pää- ja sivulauseen yhdistelmän yhteisellä lauseenjäsenellä (ks. virkkeet 1 ja 14) ja sekä-että-lauseen (ks. virke 17) ylimääräisten pilkkujen tapauksissa. Virheellisiä ylimääräisiä pilkkuja esiintyy erityisesti opiskelijoilla, joilla virheiden määrä jää yhteenlaskettuna korkeintaan viiteen. Voi olla, että jotkut lukiolaiset yhdistävät runsaan pilkkujen käytön hyvään kirjakieliseen tekstiin.

1. Leena katseli tähtitaivasta ja unelmoi seikkailusta.

6. Mietin usein, onko taivasta olemassa ja mikä on elämän tarkoitus.

7. Hän tanssi kaduilla kuin hurmoksessa.

8. Pidän suklaasta enemmän kuin yksikään kavereistani.

11. Nykyään moni mieltii, että alkaisi kasvissyöjäksi tai vähentäisi lihan-syöntiä huomattavasti.

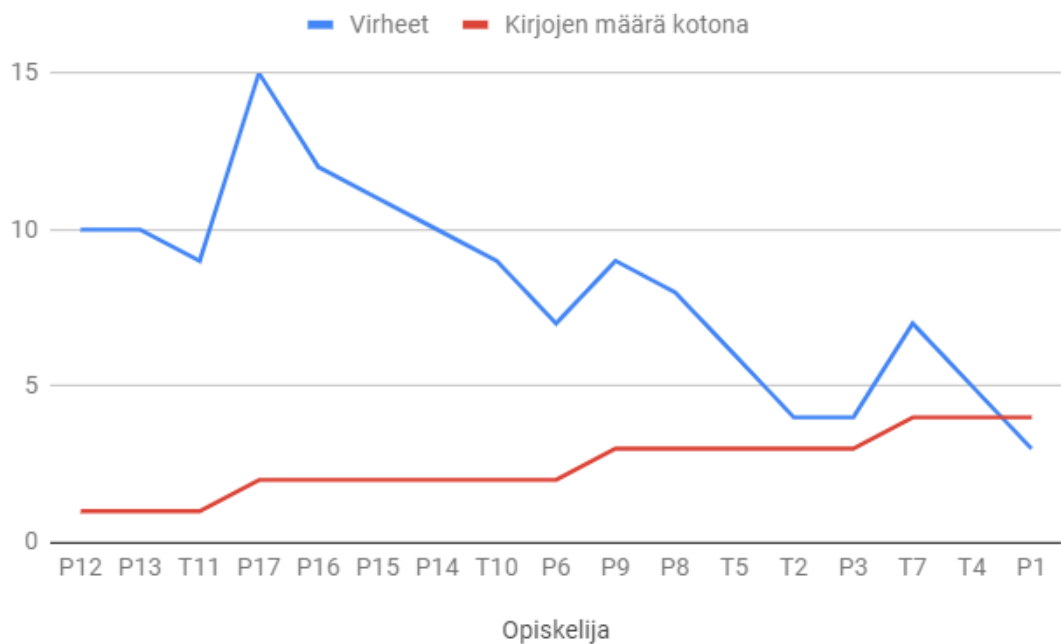
14. Pyöräily on kätevä liikkumiskeino ja pitää peruskuntoa yllä.

17. Koulussa sekä oppilaat että opettajat oppivat joka päivä jotain uutta.

Seuraavaksi tarkastelen, miten virheiden määrä korreloi taustamuuttujien kanssa.

3.2. Kirjojen määrä kotona

Ensimmäisenä tarkasteltavana taustamuuttujana on kotikirjaston koko. Kuviossa 1 näkyvien tulosten ryhmittely on tehty luvussa 2.3. esitellyllä tavalla. Kirjojen määrä on jaoteltu neliportaisesti vanhempien kirja-arvion perusteella. Pienintä kirjamäärää, 0–50 kirjaa, vastaa numero 1 ja suurinta kirjamäärää, 500–1 000 kirjaa, numero 4.

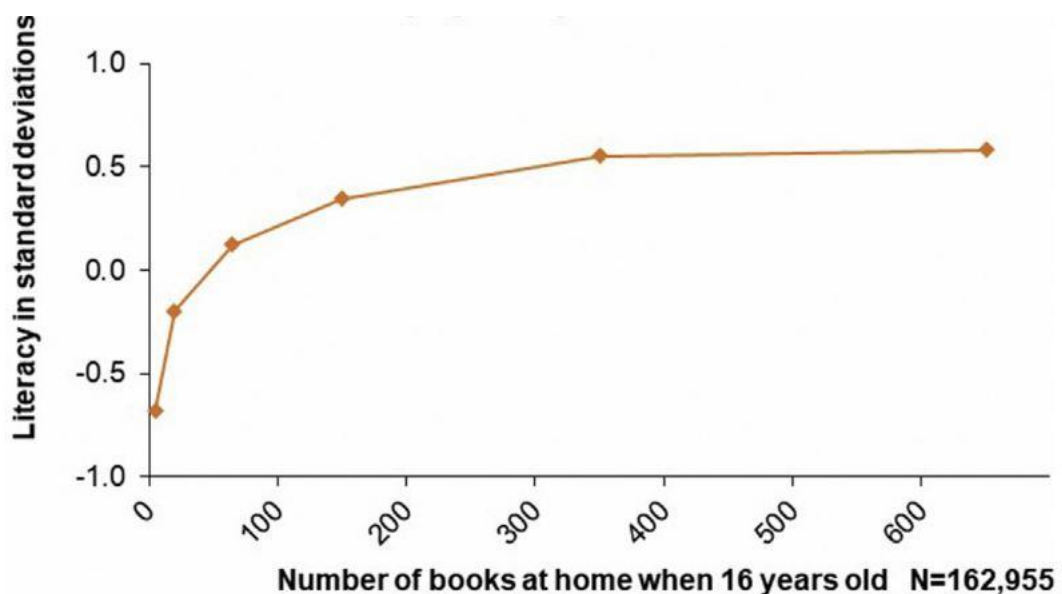
KUVIO 1. Opiskelijoiden virheet ja kirjojen määrä kotona.

Kun opiskelijoiden virhemäärää tarkastellaan kotikirjaston kokoon verrattuna, käy ilmi, että virheiden määrä ja se kuinka suuri kotikirjasto on, kulkevat käsi kädessä (ks. kuvio 1). Kotona olevien kirjojen määrän kasvaessa virheiden määrä laskee. Tulokset ovat samankaltaisia, joita Sikora (2018) on saanut. Hänen tutkimuksensa mukaan kotikirjaston

koon kasvu aina 80 kirjaan asti vaikuttaa aikuisiän osaamistuloksiin voimakkaasti (ks. kuvio 2.). (Sikora 2018: 6–7.)

Kolmen kotikirjaston kooltaan kärjessä olevan opiskelijan (P1, T4 ja T7) virheiden määrässä on kuitenkin vielä paljon hajontaa, kuten informanttien numero ilmaisee. Informantilla P1 virheitä on vähiten, T4 on neljän parhaan vastaajan joukossa, kun taas T7 on virheiden määrällään vasta seitsemänneksi paras.

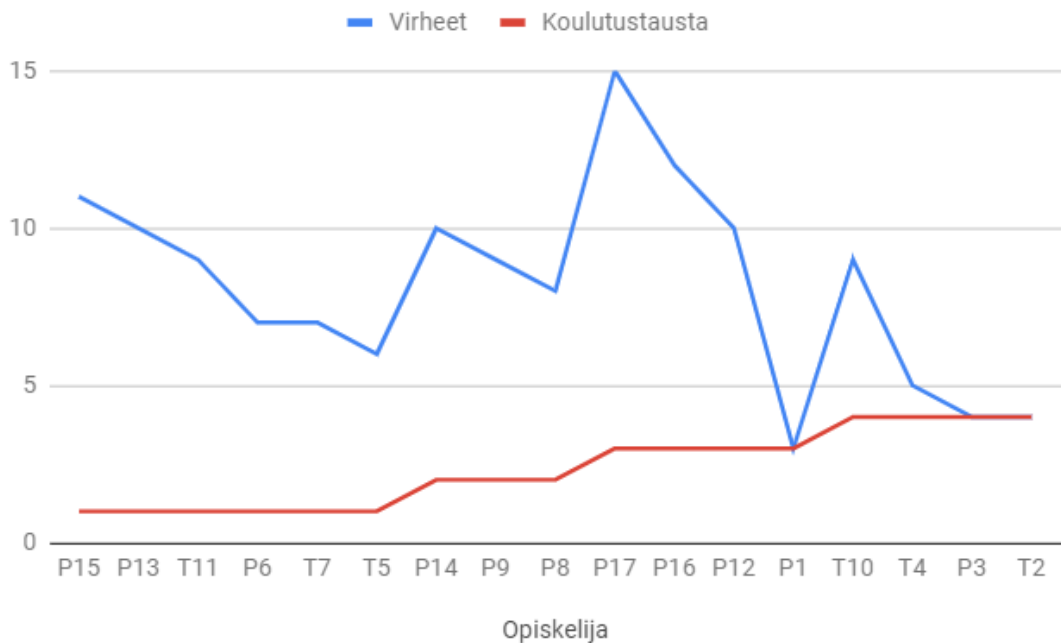
Korkeintaan 50 kirjaa kodeista löytyy opiskelijoilta P12, P13 ja T11. Heidän virheidensä määrä on myös selvästi vastaajista keskimäärin heikommalla puolella: kaikki heistä ovat tehneet noin kymmenkunta virhettä. Kuten kuviosta 2 ilmenee, Sikoran (2018) tulosten mukaan kotikirjaston koon ollessa lähes olematon, lukutaidon taso jää vain puoleen aineiston yleisestä keskiarvosta (Sikora 2018: 6). Eniten virheitä tehtävässä tehnyt opiskelija P17 luo pienen poikkeaman virheiden ja kirjojen määrän yhdenmukaisuuteen. Hän on tehnyt enemmän virheitä kuin opiskelijat, joiden kotikirjasto on pienempi. Toisaalta voidaan pohtia, olisiko hänen virhemääränsä vielä suurempi, jos kotikirjaston koko olisi jäänyt alle 50 kirjan.

KUVIO 2. Lapsuudenkodin kirjamäärä ja aikuisiän lukutaito. (Sikora 2018: 7.)

3.3. Koulutustausta ja ammatti

Seuraavat tarkasteltavat taustamuuttujat ovat vanhempien koulutustausta ja ammatti. Kuvio 2 käy ilmi, kuinka korkeasti opiskelijoiden vanhemmat ovat kouluttautuneet. Luvun 2.3. mukaisesti matalinta koulutustasoa, lukio- tai ammattikoulua, vastaa numero 1, numerot 2 ja 3 ilmaisevat eri koulutustasojen yhdistelmiä ja numero 4 kertoo molempien vanhempien ylemmästä korkeakoulututkinnosta (ks. taulukko 2).

KUVIO 3. Opiskelijoiden virheet ja vanhempien koulutustausta.

Kun virheiden määrää ja vanhempien koulutustaustaa vertaa keskenään, korrelaatio ei ole yhtä selvä kuin virheiden määrän ja kotikirjaston koon välillä (ks. kuvio 3). Informanteissa on neljä opiskelijaa – T2, P3, T4 ja T10 – joiden vanhemmilla on ylempi korkeakoulututkinto. Informantit T2, P3 ja T4 ovat suoriutuneet pilkkutehtävästä korkeintaan viidellä virheellä. Heidän tasostaan poiketen neljäs korkeimmin koulutettujen vanhempien lapsi, informantti T10, on tehnyt yhdeksän virhettä. Kärkitulosten vertailuun on olennaista ottaa mukaan myös virheiden lukumäärällään parhaiten suoriutunut opiskelija P1. Hänen vanhemmistaan toinen on suorittanut ylemmän korkeakoulututkinnon, toinen alemman. Neljän oppilaan vanhemmat, jotka ovat korkeimmin koulutettuja, työskentelevät asiantuntija-aloilla, kuten suunnittelijoina, lääkäreinä ja opettajina.

Matalimmin koulutettujen vanhempien ammattinimikkeitä ovat muun muassa lastenhoitaja, kirvesmies, tiimipäällikkö ja sihteeri. Heidän lastensa tekemien virheiden määrä vaihtelee kuuden ja yhdentoista virheen välillä. Heikoiten pilkkutehtävästä suoriutuneita, yli kymmenen virhettä tehneitä informantteja, on sekä matalimmin koulutettujen joukossa (P15) että toiseksi korkeimmin koulutettujen vanhempien lapsina (P16 ja P17). Näin ollen myös opetuslalle, myyntityöhön ja diplomi-insinöörin tehtäviin työllistyneiden lapset ovat osassa tapauksista menestyneet heikosti.

Kun rinnalle tuodaan luokkajaon määritelmä, voidaan suuntaa-antavasti tarkastella, onko vanhempien luokkataustalla vaikutusta oppilaiden tekemien virheiden määrään. Eriksonin ja Goldthorpen luokkajako, EG-luokittelu (Erikson ja Goldthorpe 1992: 38–39), sisältää seitsemän erilaista pääluokkaa:

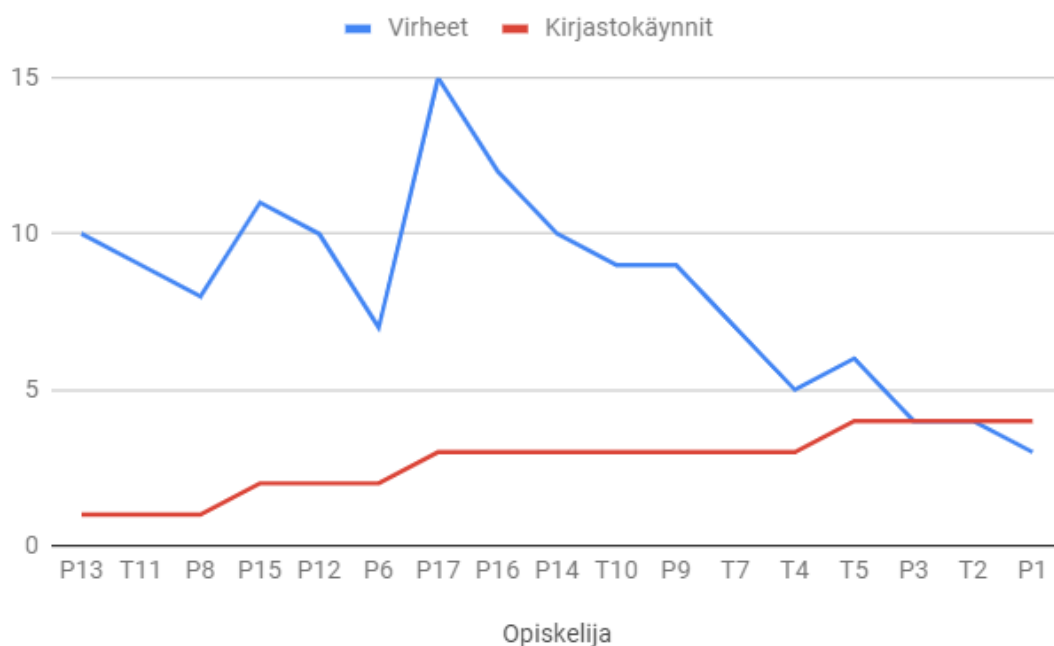
- I** Ylemmät professioammatit (esim. lääkärit, erityisasiantuntijat),
 - II** Alemmat professioammatit (esim. opettajat),
 - III** (a) Toimistotyöntekijät ja (b) asiakaspalvelutyöntekijät,
 - IV** (a+b) Yksityisyrittäjät ja (c) maanviljelijät,
 - V-VI** Ammattitaitoinen työväestö (esim. hitsarit, muurarit)
 - VII** Muu työväestö (esim. varastotyöntekijät, metsurit)
- (Erolan 2010: 31 mukaan Erikson ja Goldthorpe 1992: 38–39.)

Tälle EG-luokittelulle perustuvassa *Luokaton Suomi?* -teoksessa Jani Erola pitää mallia nykyisin kansanvälisessä yhteiskuntatutkimuksessa eniten käytettynä yhteiskuntaluokaluokittelun mallina (Erola 2010: 29). Ammattinimikkeen lisäksi mallissa otetaan huomioon myös työn itsenäisyyden määrä ja valvonnan vaikeuden aste sekä yksilöllisten kykyjen, erityisosaamisen ja taitojen tärkeys. (Erola 2010: 29.) *Luokaton Suomi* -teoksessa Erola esittelee myös *Suomi 1999-2004* -aineistoon perustuvan taulukon, jossa subjektiivisen luokka-aseman vaihtelua selitetään objektiivisten sosiaalisen aseman mittareilla. Kyseinen taulukko tuo esiin sen, että oman EG-luokka-aseman kanssa subjektiivisiin kokemuksiin vaikuttaa lähes yhtä paljon puolison luokka-asema. Koulutus ja tulot selittävät luokka-asemakokemuksesta vain kymmenen prosenttia, vanhempien EG-luokat ainoastaan 6 %. (Erola 2010: 42.) Koulutus on kuitenkin tärkeä mittari, sillä se on tutkimuksissa todettu tärkeimmäksi väyläksi eri luokka-asemiin (Erola 2010: 23).

Tutkimukseni vanhempien ammatit asettuvat melko samalle jakaumalle kuin kuviossa 3 esitelty koulutustausta. Pilkkutehtävän tuloksiltaan kärkiviisikkoon sijoittuu ylemmän ja alemman professioammattien edustajien lapsia, matalimmin koulutettujen vanhempien luokka-asema määräytyisi EG-luokittelun (Erikson ja Goldthorpe 1992: 38–39) mukaan toimisto- ja asiakaspalvelutyöntekijöiden ja ammattitaitoisen työväestön luokkiin. Muu työväestö -luokan puuttumisen voidaan arvioida johtuvan siitä, että aineisto on kerätty lukiossa. Voidaankin kysyä, tarkoittaako tämä sitä, että vanhempien luokkatausta on periytynyt lapsille sillä tasolla, etteivät alimman luokan edustajien lapset jatka peruskoulun jälkeistä opintopolkuaan lukioon.

3.4. Kirjastokäynnit

Alaluvussa 3.4. käsittelen virheiden määrän ja vanhempien kirjastossa käymisen yleisyyden korrelaatiota. Kirjastokäyntien taustamuuttuja poikkeaa edeltävistä taustamuuttujista, sillä se ei ole koulutuksen tavoin pitkäjänteisesti hankittua kulttuurista pääomaa, eikä vuosien keräilyä ja hankintojen tulos, vaan se on periaatteessa yhtä lailla jokaisen saavutettavissa.

KUVIO 4. Opiskelijoiden virheet ja vanhempien kirjastokäyntien yleisyys.

Kirjastokäyntien osalta positiivinen vaikutus virheiden pienenemiseen vaikuttaisi alkavan, kun vanhemmat käyvät kirjastossa vähintään 3–5 kertaa vuodessa. Toisaalta myös eniten virheitä tehneen informantin P17 vanhemmat kuuluvat tuohon kategoriaan, mutta samaan tapaan hänen vanhempansa ovat myös toiseksi korkeimmin koulutettujen kategoriassa, kuten edellisessä alaluvussa totean. Korrelaatio kirjastokäyntien lisääntymisen ja virheiden vähentymisen välillä on kuitenkin selkeästi nähtävissä. Kaikki opiskelijat, T5, P3, T2 ja P1, joiden vanhemmat käyvät kirjastossa vähintään kerran kuukaudessa, ovat kaikki suoriutuneet oikeinkirjoitustehtävästä alle kuudella virheellä. Ainoastaan toiseksi korkeimman kategorian informantti T4 on suoriutunut tehtävästä informanttia T5 paremmin. Muut kolme ahkerimmin kirjastossa käyvien vanhempien lapsista ovat saaneet paremman tuloksen kuin muiden vastauskategorioiden edustajat.

Gerbert Kraaykampin (2003: 37) mukaan sosiologian teoria kulttuurisesta sosiaalistumisesta selittää vanhempien lukuharrastuksen heijastumista lapsiin. Teoriaan kuuluu, että vanhemmat voivat stimuloida lastensa kulttuurista kehitystä joko omalla esimerkillään lukutottumuksissa tai erityisesti kannustamalla lapsia muun muassa lukemaan. Tämä vanhempien malliin sosiaalistuminen voi tapahtua tiedostamattomalla jäljittelyllä (*imitation*) tai tietoisien opastuksen (*instruction*) avulla. (Kraaykamp 2003: 237.)

3.5. Yhteenvetoa

Tässä alaluvussa esittelen ja havainnollistan analyysin tuloksia kootusti vielä ennen tutkielman päätäntöä. Taulukko 3 kokoaa yhteen opiskelijoiden tekemien virheiden määrän ja kaikki tutkimuksessa huomioidut taustamuuttajat. Kun opiskelijoiden virhemäärä ja edellä käsiteltyjen taustamuuttajien arvot laitetaan rinnakkain, huomataan että parhaiten tehtävästä suoriutuneet ovat myös saaneet korkeimmat arvot vanhempien vastausten perusteella. Eniten virheitä tehneiden informanttien taustamuuttaja-arvot ovat keskivertotuloksia, mutta keskiarvoltaan 1–4-asteikon paremmalla puolella. Alimpia taustamuuttajien arvoja esiintyy melko hajanaisesti tulosten keskivaiheilla. Informantit P13 ja T11 ovat saaneet arvon yksi jokaisesta taustamuuttajasta, mutta sijoittuvat virheiden määrällään paremmin kuin kolme yli kymmenen virhettä tehnyttä opiskelijaa.

TAULUKKO 3. Opiskelijoiden virheet ja tutkimuksen taustamuuttujat.

Opiskelija	Virheiden määrä	Koulutustausta	Kirjojen määrä kotona	Kirjastokäynnit
P17	15	3	2	3
P16	12	3	2	3
P15	11	1	2	2
P14	10	2	2	3
P13	10	1	1	1
P12	10	3	1	2
T11	9	1	1	1
T10	9	4	2	3
P9	9	2	3	3
P8	8	2	3	1
T7	7	1	4	3
P6	7	1	2	2
T5	6	1	3	4
T4	5	4	4	3
P3	4	4	3	4
T2	4	4	3	4
P1	3	3	4	4

Kolme norminmukaisimmin välimerkkejä käyttänyttä informanttia, P1, T2 ja P3, sijoituvat taustamuuttujien mukaan tuloksia vertaillessa samaan kategoriaan ainoastaan kirjastokäyntien perusteella. Kirjojen määrän mukaan informantteja vertailtaessa kolmen korkeimman kategoriapisteytyksen saaneen joukkoon heistä yltää vain opiskelija P1. Koulutustaustaa ja ammattia tarkasteltaessa ylimpään kategoriaan heistä ovat sijoittuneet opiskelijat T2 ja P3.

Kotikirjaston koon mukaan vertailtaessa kärkikolmikko muodostuu informanteista P1, T4 ja T7. Opiskelija T4 on tehnyt tehtävässä viisi virhettä, mutta on saanut taustakyselyn luokittelupisteistä parhaat kaikkien muiden taustamuuttujien perusteella paitsi kirjastokäyntien. Kirjastossa opiskelijan T5 vanhemmat käyvät 3–5 kertaa vuodessa. Täyteen neljään taustamuuttuja-arvoon on vaadittu vastaukseksi kerran kuussa kirjastossa käyminen. Opiskelija T7 yltää seitsemällä virheellään vasta seitsemän parhaan vastaajan joukkoon. Hänen kohdallaan taustamuuttujista löytyy paljon enemmän vaihtelua.

Koulutukseltaan hänen vanhempansa ovat lukiosta tai ammattikoulusta valmistuneita ja vierailevat kirjastossa 3–5 kertaa.

Vanhempien koulutustaustan ja ammatin mukaisessa vertailussa ylimpään kategoriaan ovat yltäneen opiskelijoista T2, P3, T4 ja T10. Tämä on ainut taustamuuttujakategoria, jossa vähiten virheitä tehnyt opiskelija P1 ei ole sijoittunut korkeimpaan kategoriaan. Näin ollen tulosteni mukaisesti vanhempien koulutustaustaa ja nykyistä ammattia ei voida pitää vahvimmin lasten kielellisiin valmiuksiin vaikuttavana tekijänä.

Ahkerimmin kirjastossa käyvät opiskelijoiden P1, T2, P3 ja T5 vanhemmat. Kuusi virhettä pilkkutehtävässä tehnyt opiskelija siis ohittaa viisi virhettä tehneen opiskelijan T4. Tulosteni mukaan vanhempien koulutustaustalla ei olisi niin suurta vaikutusta, kuin sillä, että kotona on kirjoja ja vanhemmat käyvät kirjastossa.

4. PÄÄTÄNTÖ

Olen tutkinut kandidaatintutkielmassani, onko vanhempien koulutustaustalla ja lukuharrastuksella merkitystä lukiolaisnuorten oikeinkirjoitustaitoihin. Olen vertaillut virheiden lukumäärää kotikirjaston kokoon, vanhempien koulutustaustaan ja ammattiin sekä heidän kirjastokäyntiensä yleisyyteen. Vertailun tuloksena on nähtävissä, että kotona olevien kirjojen määrä korreloi kaikkien oppilaiden vastauksissa selvimmin. Kirjastokäyntien osalta positiivinen vaikutus virheiden pienenemiseen vaikuttaisi alkavan, kun vanhemmat käyvät kirjastossa vähintään 3–5 kertaa vuodessa. Opiskelijoilla teettämästäni tehtävästä parhaiten suoriutuneiden oppilaiden tausta on kirjastokäyntien suhteen yhteneväisin. Kolmen tehtävässä vähiten virheitä tehneen opiskelijan vanhemmat käyvät kaikki kirjastossa kerran kuukaudessa tai useammin.

Vanhempien koulutustaustasta ja nykyisestä ammatista on nähtävissä luokkajaottelu. Tämä heijastuu oppilaiden tuloksiin vaihtelevasti. Pienimmillä virhemäärillä tehtävän suorittaneiden informanttien vanhemmat ovat kaikki korkeakoulutettuja, tosin yhdellä heistä korkeakoulututkinto on alempi. Matalimmin koulutettujen vanhempien lapset ovat tehneet tehtävässä yli viisi virhettä, mutta toisaalta yli viiden virheen tekijöiden joukosta löytyy myös korkeakoulutettujen lapsia.

Informantteinani tutkimuksessa on enemmän poikia, mutta heidän tuloksensa näyttävät heijastavan yleistä käsitystä siitä, että erot heidän osaamistasoissaan vaihtelevat suuresti. Tehtävässä parhaiten suoriutunut opiskelija on poika, ja kolmen parhaan joukosta poikia löytyy kaksi. Myös kaikki kuusi opiskelijaa, jotka ovat tehneet yli kymmenen virhettä, ovat poikia.

Vanhempien opintotaustat ja kirjojen lukemisen aktiivisuus siis heijastuvat heidän lastensa oikeinkirjoitukseen. Myös jonkinlaista yhteiskuntaluokan periytymistä on tuloksissa havaittavissa, mutta samalla siihen ja opintotuloksiin yleensä vaikuttavat useat tekijät, kuten Erola (2010) summaa:

Siihen, millaiseen ammatilliseen luokka-asemaan yksilö päätyy, vaikuttavat myös muut tekijät [kuin koulutus], kuten yksilön kyvyt ja motivaatio sekä läheisten (kuten vanhempien) tahto ja resurssit (Erola 2010: 23.)

Koen tutkimuksen onnistuneeksi, sillä sen tulokset antavat uutta tietoa yhteiskunnastamme. Aineisto on kuitenkin pieni ja informanttien ja tarkasteltavien taustamuuttujien määrä rajallinen, joten jatkotutkimukselle riittää vielä kysyntää. Mielenkiintoista olisi myös laajentaa kielentutkimuksen näkökulmaa yhteiskunnallisten statusten periytymissä esimerkiksi sillä saralla, voivatko keskittymishäiriöt ja alhainen koulumenestys johtaa rikollisuuden periyymiseen, ja miten tätä voisi kielen kautta havaita paremmin varhaisessa vaiheessa.

LÄHTEET

- BERNSTEIN, BASIL 1971: *Class, codes and control: Vol. 1*. London: Routledge & Kegan Paul Ltd.
- BOURDIEU, PIERRE 1986: The forms of capital. *The handbook of theory and research for the sociology of education*. – John Richardson (toim.), s. 105– 114 New York: Greenwood Press.
- BRIGHT, WILLIAM 1966: Introduction: The Dimensions of Sociolinguistics. *Sociolinguistics*. – William Bright (toim.) s. 11–15 The Hague: Mouton & Co.
- FIGUEROA, ESTHER 1994: *Sociolinguistic metatheory*. Oxford: Pergamon.
- EEROLA, TARJA 2010: *Luokanopettaja vai luokan opettaja? Abiturienttien yhdyssana-aidot osittaisanelutestillä mitattuna*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto.
- ERIKSON, ROBERT – GOLDTHORPE, JOHN H. 1993: *The Constant Flux. A Study of Class Mobility in Industrial Society*. Oxford: Clarendon Press.
- EROLA, JONI (toim.) 2010: *Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa*. Helsinki: Gaudeamus.
- JÄRVINEN, KATARIINA – KOLBE, LAURA 2007: *Luokkaretkellä hyvinvointiyhteiskunnassa. Nykysukupolven kokemuksia tasa-arvosta*. Helsinki: Kirjapaja.
- KARJALAINEN, PIRJO 2008: *Yhdyssanavirheet merkonomiopiskelijoiden itsearviointeissa*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto.
- KRAAYKAMP, GERBERT 2003: Literary socialization and reading preferences. Effects of parents, the library, and the school. – *Poetics*. 31: 235–257.
- LAURI, JENNI 2018: *Ammattikoululaisten ja lukiolaisten yhdyssanaosaaminen osittaisanelutestillä mitattuna*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma, Oulun yliopisto.
- LEHTINEN, RAIJA 2008: Pilkkuja liikaa vai liian vähän? – *Kielikello* 3/2008 <https://www.kielikello.fi/-/pilkkuja-liikaa-vai-liian-vahan-> (20.11.2018).
- RYHÄNEN, ERIKA 2011: *Sosioekonomisen taustan vaikutus kahdeksaluokkalaisten nuorten adjektiivien ja verbien käyttöön*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma, Oulun yliopisto.
- SIKORA, JOANNA 2018: *Scholarly culture: How books in adolescence enhance adult literacy, numeracy and technology skills in 31 societies*. Social Science Research. Saatavilla: <https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2018.10.003>

LIITE 1. Opiskelijoilla teetetty tehtävämoniste.

Tehtävämoniste

Nimi _____

Olen ___ lukio-opiskelija / ___ kaksoistutkinnon suorittaja

Tehtävänanto:

Lisää virkkeisiin puuttuvat välimerkit (piste, pilkku, kysymysmerkki).

1. Leena katseli tähtitaivasta ja unelmoi seikkailusta
2. Pojat pelaavat lautapelejä ja se saa heidät iloisiksi
3. Käytyään kaupassa Maija valmistaa ruoan ja pesee pyykit
4. Uusi moottoritien liittymä joka avattiin vastikään herättää paljon keskustelua
5. On mielenkiintoista miten lapset vanhenevat vaikka itse tuntee olonsa aina yhtä nuoreksi
6. Mietin usein onko taivasta olemassa ja mikä on elämän tarkoitus
7. Hän tanssi kaduilla kuin hurmoksessa
8. Pidän suklaasta enemmän kuin yksikään kavereistani
9. Tullessani huoneeseen tuntui siltä kuin olisin ollut siellä aiemminkin
10. Martti Ahtisaari Suomen kymmenes tasavallan presidentti sai vuonna 2008 ensimmäisenä suomalaisena Nobelin rauhanpalkinnon
11. Nykyään moni miettii että alkaisi kasvissyöjäksi tai vähentäisi lihansyöntiä huomattavasti
12. Syksyllä kadut kylpevät lehtien väriloistossa ja talvella maa saa valkean lumipeitteen
13. Aika kuluu ja kellon viisarit tikittävät
14. Pyöräily on kätevä liikkumiskeino ja pitää peruskuntoa yllä
15. Jos käytät kännykkää autolla ajaessa kolariin joutumisen riski kasvaa
16. Jokaisella lapsella on oikeus kasvuympäristöön jossa hän tuntee olonsa turvalliseksi

17. Koulussa sekä oppilaat että opettajat oppivat joka päivä jotain uutta
18. Sitten kun voitetaan Lotossa lähdetään maailmanympärysmatkalle
19. Suomalainen on aina suomalainen vaikka muuttaisi maailmalle
20. Artistit saavat paljon kokea aikansa jäädessään määrittelemättömälle ta-
olle

LIITE 2. Vanhempien taustatietolomake

1. Lapsen nimi *

2. Vanhemman 1 koulutustaso *

Merkitse vain yksi soikio.

- Alempi korkeakoulututkinto
- Ylempi korkeakoulututkinto
- Lukio tai ammatillinen koulutus
- Peruskoulu

3. Vanhemman 2 koulutustaso

Merkitse vain yksi soikio.

- Alempi korkeakoulututkinto
- Ylempi korkeakoulututkinto
- Lukio tai ammatillinen koulutus
- Peruskoulu

4. Vanhemman 1 nykyinen työ *

5. Vanhemman 2 nykyinen työ

6. Kuinka monta lehteä kotiinne tilataan? *

Merkitse vain yksi soikio.

- 0-2
- 2-5
- 5-10
- >10

7. Valitse seuraavista kotiinne tulevat lehdet *

Valitse kaikki sopivat vaihtoehdot.

- Kaleva
- Helsingin Sanomat
- Suomen Kuvalehti
- Kotiliesi
- Tekniikan Maaailma
- Seura
- Apu
- 7 Päivää
- Aku Ankka
- Joku muu
- Kotiimme ei tilata lehtiä

8. Jos vastasit edelliseen kysymykseen vaihtoehdon "joku muu", voit tarkentaa sitä tässä

9. Kuinka usein vanhempi 1 käy kirjastossa? *

Merkitse vain yksi soikio.

- Kerran viikossa tai useammin
- Kerran kuukaudessa
- 3-5 kertaa vuodessa
- Kerran vuodessa
- Harvemmin
- Ei koskaan

10. Kuinka usein vanhempi 2 käy kirjastossa?

Merkitse vain yksi soikio.

- Kerran viikossa tai useammin
- Kerran kuukaudessa
- 3-5 kertaa vuodessa
- Kerran vuodessa
- Harvemmin
- Ei koskaan

11. Kuinka monta kirjaa vanhempi 1 lukee vuodessa (perinteinen tai e-kirja)? *

Merkitse vain yksi soikio.

- 0-2
- 2-5
- 5-10
- >10

12. Kuinka monta kirjaa vanhempi 2 lukee vuodessa (perinteinen tai e-kirja)?

Merkitse vain yksi soikio.

- 0-2
- 2-5
- 5-10
- >10

13. Kuinka usein vanhempi 1 käyttää äänikirjojen suoratoistopalveluita (esim. BookBeat)? *

Merkitse vain yksi soikio.

- Kerran viikossa tai useammin
- Kerran kuukaudessa
- 3-5 kertaa vuodessa
- Kerran vuodessa
- Harvemmin
- Ei koskaan

14. Kuinka usein vanhempi 2 käyttää äänikirjojen suoratoistopalveluita (esim. BookBeat)?

Merkitse vain yksi soikio.

- Kerran viikossa tai useammin
- Kerran kuukaudessa
- 3-5 kertaa vuodessa
- Kerran vuodessa
- Harvemmin
- Ei koskaan

15. Kuinka monta kirjaa kotoanne löytyy arviolta? (Sekä kaunokirjalliset teokset että tietokirjat

käyvät, lasten koulukirjoja ei lasketa.) *

Merkitse vain yksi soikio.

- 0-50
- 50-100
- 100-500
- 500-1000
- >1000